

Latina pro historiky umění 3. lekce

1./ Substantiva 1. deklinace-opakování

2./ Základy transkripce latinských textů

3./ Substantiva 2. deklinace

Domácí příprava - řešení

Cvičení 2

Z výřezu titulního listu tisku *Academia Sapientiae*, Olomouc 1631, VKOL II 35. 337:

- vypište všechna substantiva 1. deklinace
- přeložte je
- určete mluvnické kategorie – pád (všechny možnosti), číslo a rod

1/ Academia - Acadēmīa, ae, f. *Akademie*, **nom. sg. f.** (vok., abl. sg.)

2/ Sapientiae- sapientia, ae, f. *moudrost*, **gen. sg. f.** (dat. sg., nom., vok. pl.)

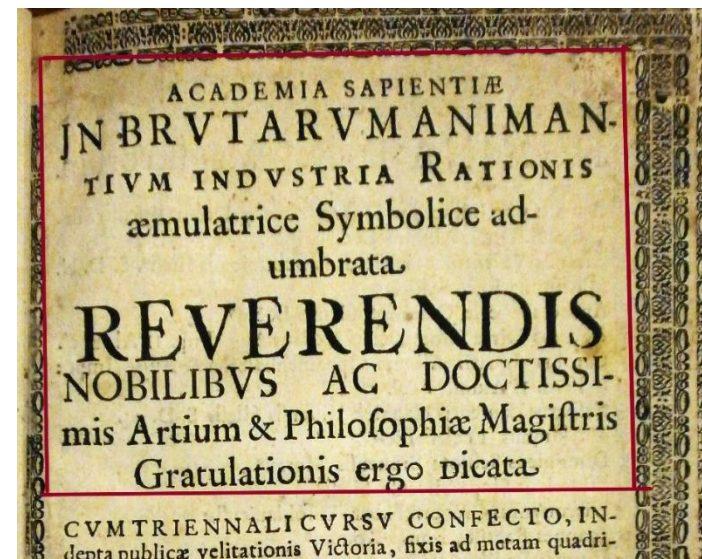
3/ Industria – industria, ae, f. *píle*, **abl. sg. f.** (nom., vok. sg.)

4/ Philosophiae- philosophia, ae, f. *filozofie* **gen. sg. f.** (dat. sg., nom., vok. pl.)

d) vyskloňujte sapientia *moudrost*

sg. nom. sapientia, **gen.** sapientiae, **dat.** sapientiae, **ak.** sapientiam, **vok.** sapientia!, **abl.** sapientiā

pl. nom. sapientiae, **gen.** sapientiārum, **dat.** sapientiūs, **ak.** sapientiās, **vok.** sapientiae, **abl.** sapientiūs.

Substantiva 1. deklinace - cvičení

Přeložte z latiny do češtiny a určete mluvnické kategorie (pád, číslo a rod):

- 1/ **statuam** *(vidím) sochu, ak. sg. f.*
- 2/ **columnārum** *(bez) sloupů, gen. pl. f.*
- 3/ **portae** *brány, brány!, (bez) brány, bráně, nom. a vok. pl., gen. a dat. sg. f.*
- 4/ **statuīs** *sochám, (o) sochách, (se) sochami, dat. a abl. pl. f.*
- 5/ **columnā** (pozor na délku) *(o) sloupu, (se) sloupem, abl. sg. f.*

Přeložte z češtiny do latiny:

- 1/ **sochám** (dat. pl. f.) statuīs
- 2/ (bez) **brány** (gen. sg. f.) portae
- 3/ (se) **sloupy** (abl. pl. f.) columnīs
- 4/ (o) **soše** (abl. sg. f.) statuā
- 5/ (vidím) **brány** (ak. pl. f.) portās

Zásady transkripce latinských nápisů

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ústřední pracoviště

EPIGRAFIKA V PAMÁTKOVÉ PÉČI

Praha 2007

Jiří Roháček, *Epigrafika v památkové péči*, Praha 2007.

Dostupné na:

http://ff.ujep.cz/files/cd/studijni_materialy/methodica/2_epigrafika.pdf

OBSAH

PŘEDMLUVA (Josef Štulc)	5
1. ÚVOD	6
2. PRINCIPY, ZÁSADY, ZÁKLADNÍ POJMY	8
3. EPIGRAFICKÝ KATALOG	12
3.1. Materiálové, typové, teritoriální a chronologické vymezení	12
3.2. Katalogový záznam	14
3.3. K obsahu a metodice zpracování	14
3.4. Zvláštnosti zachycení sekundárně dochovaného nápisu	22
3.5. Doprovodné části	23
3.6. Zásady redukce údajů pro publikace památkové péče	24
4. FAKTOGRAFICKÉ A METODICKÉ EXKURZY	26
4.1. Nápisová paleografie	26
4.2. Nápisový formulář, jazyk, datace	45
4.3. Primární a sekundární dochování nápisů	50
4.4. Sepulkrální památky	52
5. DOKUMENTACE A OCHRANA NÁPISOVÝCH PAMÁTEK	58
5.1. Metodika terénní praxe	58
5.2. Obrazová dokumentace	60
5.3. Ochrana a restaurování	66
6. ZDROJE	69
6.1. Literatura	69
6.2. Odkazy	72
6.3. Instituce	73
7. PŘÍLOHY	74
7.1. Formuláře	74
7.2. Výběr nápisových zkratk	77
7.3. Příklady zpracování nápisů	87

Zásady transkripce latinských nápisů

Základním principem epigrafické transkripce je **transliterace** – fonetický přepis zachovávající veškeré ortografické zvláštnosti originálu (Výjimku tvoří znaky, které neobsahuje česká klávesnice. Např. u gotické minuskuly se nerozlišuje kulaté a dlouhé s.)

Nápisový text se **nijak neupravuje** a na případné chyby či omyly se upozorňuje v přepisu (**sic**) nebo (!), případně s komentářem v poznámce.

Nadepsaná menší písmena (vesměš koncovky pádů) se reprodukuje jako horní index **pouze u římských číslic**.

Pomocné znaky:

a) Závorky

(abc) rozvedení zkratk – *dns* jako *d(omi)n(u)s*

[ ] doplňky, zejména v edicích všechny editorovy zásahy do textu

[...] přibližný počet ztracených písmen zastupují tečky *d[...]^aus*

[- - -] přibližný počet ztracených písmen nelze zjistit nebo chybí část nápisu *ve[- - -]^aus*

<...> úmyslně ponechané volné místo (např. u náhrobníků)

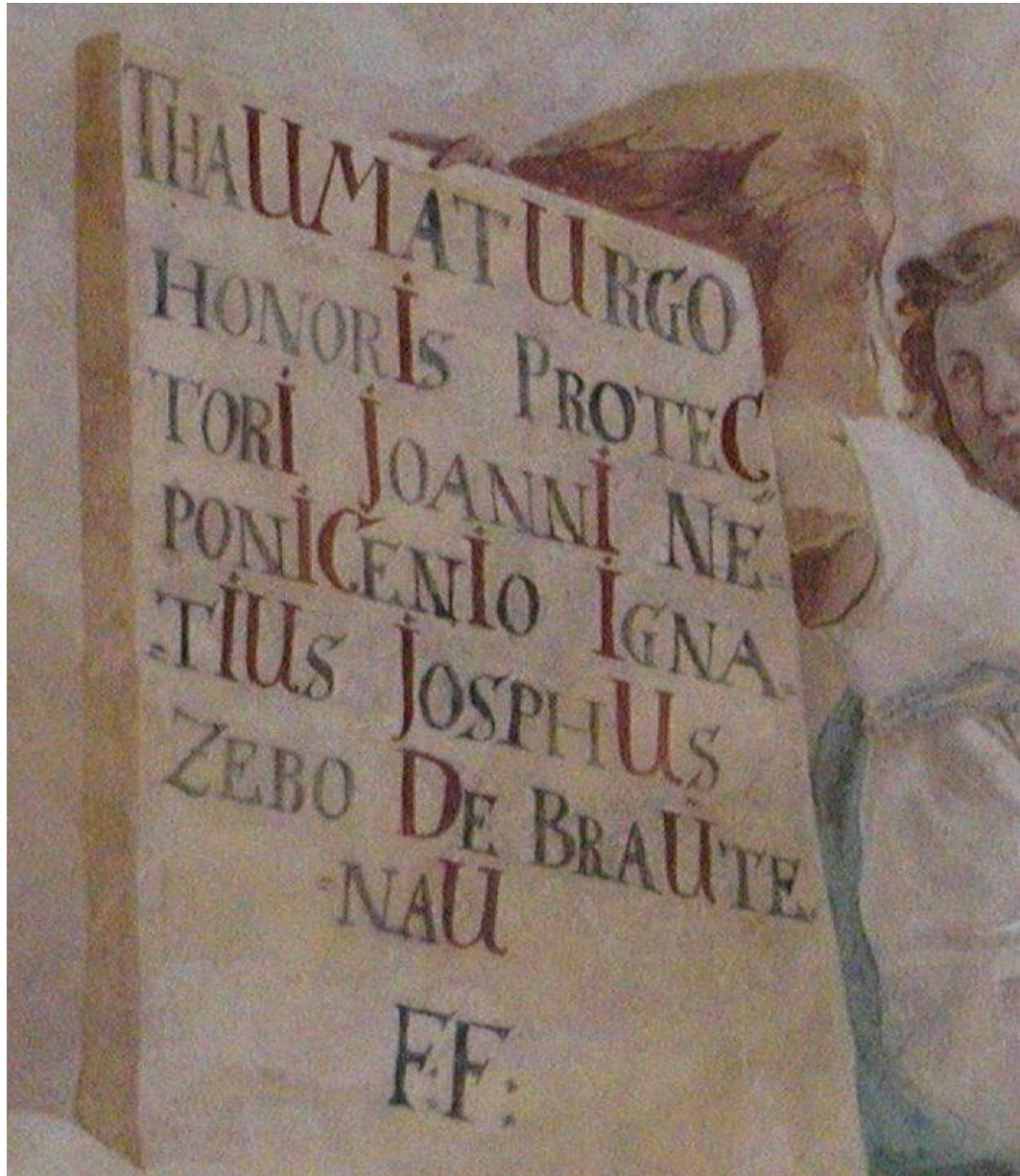
b) Další

/ konec řádku, u nápisů po obvodu desky její rohy

// přechod na další nápisové pole, v edicích přechod na další stranu

Všechny ostatní znaky a zvláštnosti musí být vyloženy v poznámkách.

Zásady transkripce latinských nápisů - cvičení

Pokuste se o správnou transkripci nápisu.

a) Závorky

(abc) rozvedení zkratek – *dns* jako *d(omi)n(u)s*

[ ] doplňky, zejména v edicích všechny editorovy zásahy do textu

[...] přibližný počet ztracených písmen zastupují tečky *d[...]*aus

[- - -] přibližný počet ztracených písmen nelze zjistit nebo chybí část nápisu *ve[- - -]*aus

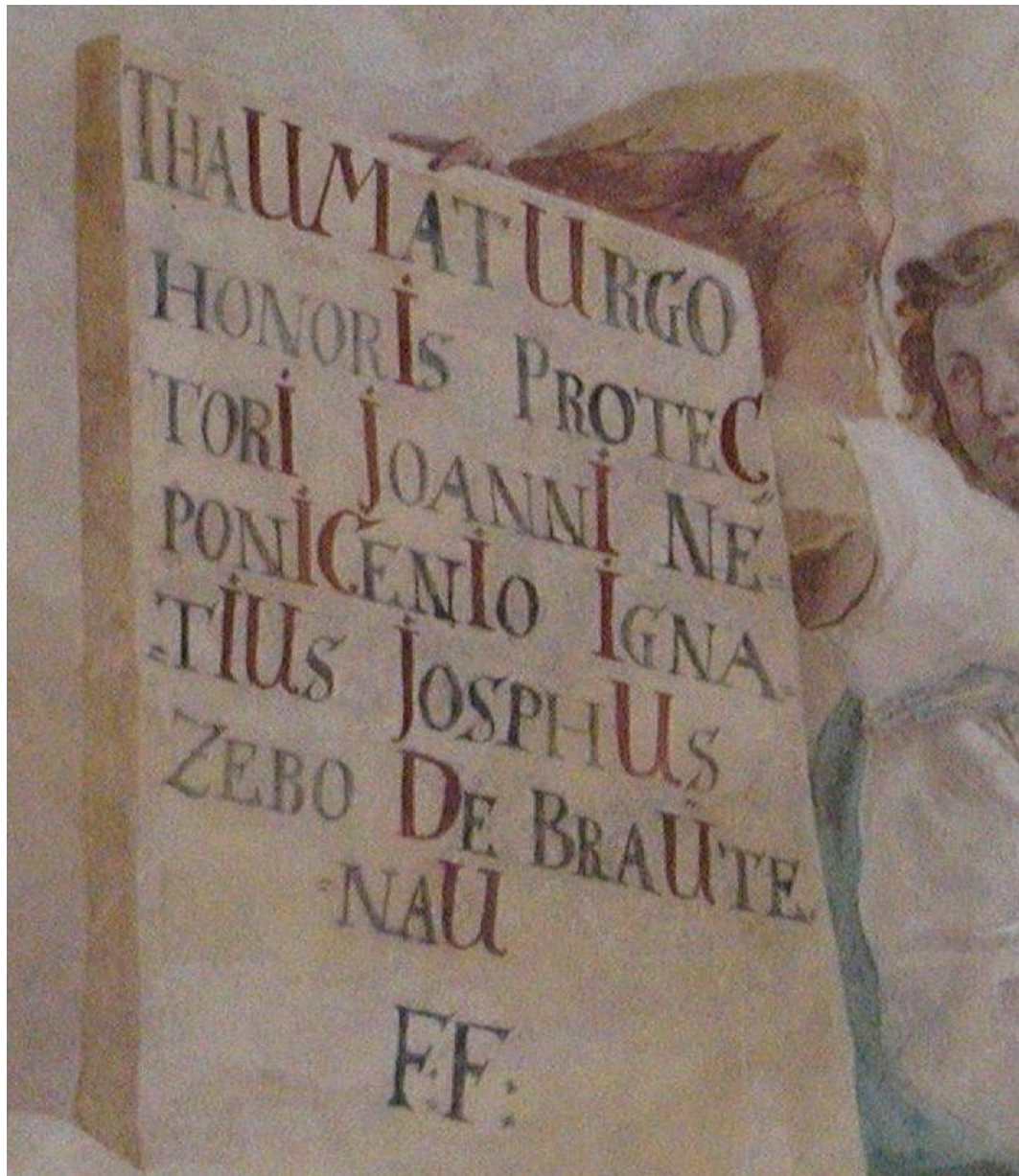
<...> úmyslně ponechané volné místo (např. u náhrobníků)

b) Další

/ konec řádku, u nápisů po obvodu desky její rohy

// přechod na další nápisové pole, v edicích přechod na další stranu

Zásady transkripce latinských nápísů - řešení

THAUMATURGO/ HONORIS
PROTECTORI JOANNI
NEPONICENIO (sic)
IGNATIUS JOS[E]PHUS/
ZEBO DE BRAUTE/NAU/
F:(IERI) F:(ECIT).

Pozn. Nekorektní tvar Neponicenio je použit kvůli chronogramu. Ten udává rok 1739. Při správném použití adjektiva Nepomucký NEPOMUCENIO by součet dával 2743.

*Svatému Janu Nepomuckému, ochránci cti, nechť
namalovat Ignác Josef Zebo z Breitenau.*

Substantiva 2. deklinace

Substantiva zakončená v nom. sg. **us, er, um** v gen. sg. **ī** náleží k 2. deklinaci

- Vzory: a) pro maskulina zakončená v nom. sg na us **architectus ī, m.** *architekt/* tradiční vzor servus, ī, m. *otrok*
b) pro maskulina zakončená v nom. sg. na er **magister, trī, m.** *učitel*
pro maskulina zakončená v nom. sg. na er **puer, erī, m.** *chlapec*
c) pro neutra zakončená v nom. sg. na um **sacellum, ī, n.** *kaple* / tradiční vzor exemplum, ī, n. *příklad*

a)	sg.	pl.
nom.	architect- us	architect- ī
gen.	architect- ī	architect- ōrum
dat.	architect- ō	architect- īs
ak.	architect- um	architect- ōs
vok.	architect- e !	architect- ī !
abl.	architect- ō	architect- īs

Povšimněte si: Vokativ singuláru je zakončen na e. Nominativ a vokativ plurálu se rovnají. Dativ a ablativ singuláru a plurálu mají stejné koncovky.

Substantiva 2. deklinace

b) Maskulina zakončená v nom. sg. na er **magister, trī, m. učitel** / v nom. sg. na er **puer, erī, m. chlapec**

	sg.	pl.	sg.	pl.
nom.	magist- er	magist-r- ī	pu- er	pu- er-ī
gen.	magist-r- ī	magist-r- ōrum	pu- er-ī	pu- er-ōrum
dat.	magist-r- ō	magist-r- īs	pu- er-ō	pu- er-īs
ak.	magist-r- um	magist-r- ōs	pu- er-um	pu- er-ōs
vok.	magist- er !	magist-r- ī !	pu- er !	pu- er-ī !
abl.	magist-r- ō	magist-r- īs	pu- er-ō	pu- er-īs

Pozn. Z maskulin zakončených na –er většina kromě nom. a vok. sg. vypouštějí samohlásku –e (vzor magister). Jen několik podržuje –e ve všech pádech (vzor puer). Podle tohoto vzoru se skloňují zejména gener, erī, m. *zet'*; socer, erī, m. *tchán*; vesper, erī, m. *večer*; liberī, ōrum, m. *děti*. Podle stejného vzoru se skloňuje i jediné substantivum zakončené na –ir: vir, virī, m. muž

Rodem jsou jména na –us, -er, -ir (v gen. ī) velkou **většinou maskulina**. Pouze jména stromů, zemí, ostrovů a měst jsou feminina (např. pōpulus, ī, f. *topol*; Rhodus, ī, f. *Rhodos*).

Substantiva 2. deklinace

c) pro neutra zakončená v nom. sg. na um **sacellum, ī, n.** *kaple* / tradiční vzor exemplum, ī, n. *příklad*

	sg.	pl.
nom.	sacell- um	sacell- a
gen.	sacell- ī	sacell- ōrum
dat.	sacell- ō	sacell- īs
ak.	sacell- um	sacell- a
vok.	sacell- um !	sacell- a !
abl.	sacell- ō	sacell- īs

Povšimněte si: Nominativ, akuzativ a vokativ téhož čísla mají stejně koncovky.

Rodem jsou jména na –um, (v gen. ī) **velkou většinou neutra**

Slovní zásoba k 2. deklinaci -substantiva

maskulina na -us

dominus, ī, m. *pán, vladař*
patrōnus, ī, m. *patron, ochránce*
parochus, ī, m. *farář*
episcopus, ī, m. *biskup*
praelātus, ī, m. *vyšší duchovní, prelát*
abietārius, ī, m. *truhlář*
bibliothecārius, ī, m. *knihovník*
lignārius, ī, m. *řezbář*
famulus, ī, m. *tovaryš, čeledín, sluha*
plēbānus, ī, m. *farář, plebán*
sacristānus, ī, m. *kostelník*
xylographus, ī, m. *dřevorytec*
campānārius, ī, m. *zvonář, zvoník*

maskulina na -er

magister, ī, m. *učitel, představený*
liber, ī, m. *knih, dílo*
aurifāber, ī, m. *zlatník*

Slovní zásoba k 2. deklinaci - substantiva

neutra

collēgium, ī, n. *kolej, cech, bratrstvo*

scūtum, ī, n. *štít, kartuše*

tabulātum, ī, n. *trámový strop*

presbyterium, ī, n. *kněžiště*

speculum, ī, n. *zrcadlo*

fundāmentum, ī, n. *základ*

dōnum, ī, n. *dar, oběť*

monastērium, ī, n. *klášter*

sepulcrum, ī, n. *hrob, hrobka*

bēllum, ī, n. *válka*

candēlābrum, ī, n. *svícen*

sācrum, ī, n. *svatyně, bohoslužba*

praedium, ī, n. *statek, dvůr*

castrum, ī, n. *hrad, tvrz*

commōdum, ī, n. *zisk, užitek*

caelum (i coelum), ī, n. *nebe*

Pozn. Ve středověku spíše coelum viz Porta coeli-Brána nebes; Rosa coeli – Růže nebeská. Jako magister fabricae / magister operis byl ve středověku označován představený stavební huti nebo dílny, který měl na starost finanční stránku a organizaci. Tabulātum je označení pro trámový systém stropu ve středověkých církevních stavbách.

Domácí příprava

Cvičení 3

- Podle zásad transkripce latinských nápisů přepište následující text.
- Vypište všechna substantiva 1. a 2. deklinace a naučte se je skloňovat podle příslušných vzorů.
- S pomocí slovníku se pokuste o český překlad.

Olomouc-klarisky. Deska s nápisem připomínajícím zřízení knihovny.